

“Créixer a base de caritat no és bo”

Joan Tugores

Economista

Des que el van nomenar rector de la Universitat de Barcelona fa un any i mig, Joan Tugores ha hagut de deixar una mica de banda les seves classes en la Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales. La seva llarga trajectòria com a economista, però, no li permet perdre fil de l'actualitat econòmica que ens toca de prop, cada cop més condicionada pel que passa a la resta del món.

—El Govern espanyol havia previst per a aquest últim any una inflació del 2% i s'ha hagut de conformar amb un 4% de mitjana. La culpa és dels economistes de l'equip de Rodrigo Rato, que no han sabut fer bé els càlculs?

—Els economistes d'avui dia es poden comparar amb els bruixots de les tribus primitives de fa un munt de segles. Hi ha dos paral·lelismes importantíssims entre els uns i els altres. El primer és que tant els bruixots com els economistes treballem amb forces que no controlem. Nosaltres treballem amb forces, bàsicament les del mercat, absolutament fora del nostre control. Més ara, quan parlem d'un mercat globalitzat. I la segona similitud és que malgrat això, la societat ens demana i a ells els demanava prediccions acurades a curt termini. Al bruixot li preguntaven si plouria demà. Ja sabia que no ho podia dir amb tota seguretat. I als economistes ens pregunten si l'euro pujarà o

baixarà. Creixerà l'economia un 2% o un 3%? Nosaltres ja sabem que no ho podem dir, però en canvi hi ha una pressió social que fa que si no contestes amb tota precisió i seguretat quedes desqualificat. Quina merda de bruixot que no sap si plourà demà! Quina merda d'economista que no sap si demà o la setmana que ve l'euro pujarà o baixarà! Vivim en aquesta contradicció: sabem que no podem fer prediccions acurades, però la pressió social per fer-ies és aclaparadora i, normalment, acabem cedint. Aquest és un dels motius del desprestigi dels bruixots i dels economistes, amb una diferència: abans els bruixots quan no encertaven els mataven i ara senzillament se'ns desqualifica com a professió, la gent parla malament dels economistes, tenim un cert repudi social... i afortunadament les coses no van més enllà.

—En l'últim informe donat a conèixer per Brussel·les, l'estat espanyol suspenia en 35 dels 100 indicadors econòmics que s'havien estudiat. Creixem més que la mitjana europea, però tot i així sembla que els deures no es fan bé.

—Efectivament. En matèria d'inflació i de productivitat les dades són realment preocupants i segurament apunten que l'estratègia econòmica a nivell de l'estat no és l'adequada. Creixer més que la mitjana europea està bé, el que passa és que quan el punt de partida era tan endarrerit no basta amb un petit avantatge de creixement. A mi m'agrada comparar els quatre països de l'actual Unió Europea que fa quinze anys estaven més endarrerits i que van iniciar l'aventura europea molt per sota de la mitjana: Portugal, Grècia, Espanya i Irlanda. I si comparem la posició en què estaven aquests països l'any 1985 i en quina estan en l'actualitat, observem diferències molt notables. Prenent sempre com a referència 100 com a mitjana de la UE, Grècia estava a un nivell 63 i ara està a un nivell 67-68. S'hi ha acostat molt poquet. Portugal, que estava a un nivell 52 més o menys, ara està a un nivell 75-76; per tant, ha reduït la distància a la meitat. No està malament. Espanya, que estava a un nivell inicialment millor que Portugal, ara també està millor situa-

“Dels països que van començar l'experiència europea més endarrerits, Espanya és el segon que ha avançat menys. El creixement superior a la mitjana europea no és ni de bon tros suficient”

da, però ha reduït les distàncies a una velocitat més lenta que la de Portugal. I evidentment, el cas espectacular és el d'Irlanda, que estava un 40% per sota i ara està un 20% per sobre. Què demostra això? Espanya, Grècia, Portugal i Irlanda, en el mateix entorn, han tingut resultats molt diferents. Això vol dir, afortunadament, que queda un cert paper per a les polítiques de cada estat. Dels quatre països que van començar l'experiència europea més endarrerits, Espanya és el segon que proporcionalment ha avançat menys. Per tant, benvingut sigui el creixement superior a la mitjana europea, però ni de bon tros és suficient.

—Què és el que no acaba de rutllar?

—Potser el principal problema és el de la productivitat. Els darrers cinc o deu anys no aconseguim acostar-nos a la mitjana europea i quan un indaga per què passa això, no des de punts de vista heterodoxos i radicals, sinó apel·lant a l'autoritat del Banc d'Espanya, descobreix que en matèria d'innovació i desenvolupament la despesa a Espanya està per sota de la meitat de la mitjana europea, que en despesa en capital humà i ensenyament estem un 30% per sota, que en matèria de despesa social i en patents passa el mateix, i si a tot això li afegim l'altra gran variable, que és la inflació, on no retallem distàncies i augmenta el diferencial, amb la consegüent pèrdua de competitivitat; és clar que el model o l'estratègia econòmica dels darrers anys no ha estat la correcta. Almenys en comparació amb altres països de la UE que han fet millor els deures.

—A tot això cal afegir que l'estat espanyol deu un punt del seu creixement econòmic a les aportacions que rep dels fons estructurals i de cohesió de la Unió Europea.

—Matemàticament és així. Creixem gràcies a unes determinades transferències. I créixer a base de caritat no és bo. A més, aquestes són unes transferències condemnades a desaparèixer a mig termini, a mesura que avanci l'ampliació de la Unió.

—Una de les febleses de l'economia espanyola està en el diferencial d'inflació respecte a Europa. Abans, aquests diferencials es compensaven devaluant la moneda. I ara, que ja no podem fer ús d'aquest mecanisme?

—És clar que si ara Espanya continués tenint la pesseta com a moneda pròpia, aquestes dades d'IPC haurien provocat una depreciació immediata. També és evident que les xifres de dèficit comercial, que estan entorn del 6% o el 7% del PIB, fa cinc anys haguessin originat una depreciació automàtica de la pesseta. Òbviament no tenim aquest mecanisme. No enyoro la pesseta. L'euro ja m'està bé, però és evident que la manca d'una eina com la devaluació per recuperar competitivitat ens deixa en una posició molt més feble. El mateix Banc d'Espanya —m'agrada citar fonts ortodoxes perquè ningú no pensi que són plantejaments radicals o anti-sistema—, en els seus darrers informes, demostra el deteriorament que ha patit l'economia espanyola des que estem a l'euro derivat de no poder compensar per la via dels tipus de canvi aquests diferencials d'inflació. I amb un problema afegit, i és que els diferencials d'inflació són acumulatius. Ens pot semblar que el diferencial d'inflació de l'any 2002, que ha estat d'1,7 punts, és poc, però no es posa el comptador a zero cada any. Són dèficits acumulatius. Portem ja acumulat entre un 4% i un 5% de diferencial des que tenim l'euro i, és clar, això per a empreses espanyoles que volen competir amb les europees en un mercat en què el marge per competir està freqüentment a zero, realment quatre o cinc punts poden marcar una diferència. L'alternativa seria dir que això no és perillós perquè el que per-

Idem en competitivitat via preus ho recuperam en competitivitat via innovació o tecnologia, però desafortunadament tampoc és el cas.

—Vostè parla de l'euro. El primer any de l'entrada en funcionament d'aquesta nova moneda serà recordat com un any en què preus i serveis s'han encarat de forma extraordinària. És just?

—Ens hem trobat amb una combinació de temptacions oportunistes en les quals molta gent, començant pel sector públic, ha caigut. No hi ha hagut un clima de responsabilitat col·lectiva, que hauria pogut impedir fer un ús oportunista d'aquesta transició. En altres països que també s'han ajustat a l'euro hi ha hagut un sentit més gran de responsabilitat. Potser aquí la tradicional picaresca llatina i la manca de responsabilitat col·lectiva han fet que l'únic indicador en el qual a Europa som els primers de la classe és amb els efectes inflacionistes que ha portat la introducció de l'euro. En alguna cosa havíem de ser els primers.

—La incertesa econòmica i sobretot l'amenaça d'una guerra amb l'Iraq han provocat en els últims mesos un afebliment del dòlar respecte l'euro, que alguns dirigents han aplaudit. La fortalesa de l'euro ens convé que durí molt?

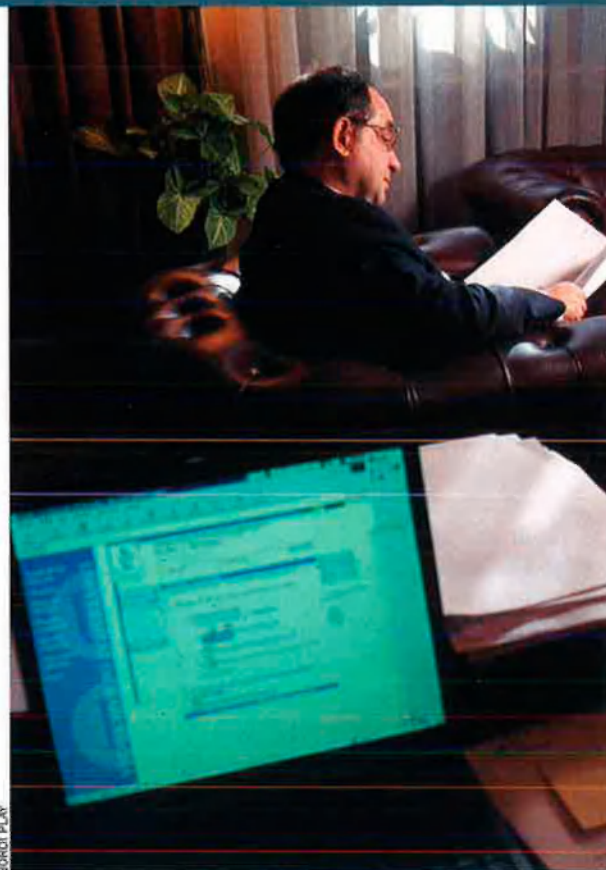
—Un dels temes que explico a classe de tota la vida és que aquesta noció de vincular el tipus de canvi de la moneda a l'orgull nacional no té cap sentit i, a més, és un error històric. És molt conegut el cas d'un jove ministre d'Economia britànica que va voler després de la Primera Guerra Mundial tornar la lliura esterlina al tipus de canvi en relació al dòlar d'abans del conflicte, que històricament era de 5 a 1, per motius de prestigi i d'orgull nacional. Va ser una desfeta, perquè òbviament la realitat econòmica anglesa i la realitat econòmica mundial no era la mateixa després de la Primera Guerra Mundial i després de la Segona. La relació entre l'economia britànica i la nord-americana havia canviat de forma substancial i per tant un tipus de canvi orgullós, històric del segle XIX, va ser un error tràgic i insensat. I això ha passat moltes vegades al llarg de la història. L'opinió pública i fins i tot els

polítics presumptament responsables dels assumptes col·lectius tenen una certa tendència a confondre la força de la moneda amb l'orgull nacional. O, com deia algun economista, una mica mal parlat, amb la virilitat nacional. En aquest cas, quan l'euro davalla sembla una humiliació a l'orgull dels europeus. Miri, el tipus de canvi no ha de ser ni fort ni feble, ha de ser el correcte, l'adient als fonaments econòmics de cada país, de cada economia. Si canvien aquests fonaments econòmics, si canvia la potència econòmica relativa d'Europa enfront dels Estats Units, estaria justificant que el tipus de canvi de l'euro enfront del dòlar pugui o davalli, però no per l'orgull d'estar més forts o estar més febles.

La fortalesa de l'euro actual respon a la feblesa del dòlar, però malgrat això l'euro encara no ha aconseguit el grau de protagonisme en el sistema monetari internacional que seria desitjable.

—Tot i que l'esperada recuperació econòmica no acaba d'arribar i els indicadors econòmics negatius es multipliquen, el Govern espanyol continua encaparrat a perseguir el dèficit zero. És prudent aquesta tossuderia?

—Jo crec que el dèficit zero és un d'aquells temes que es converteixen en un dogma més en economia. El Pacte d'Estabilitat que acompanyava l'euro i que a nivell global era força discutible, deia que en el conjunt d'Europa el dèficit no hauria de superar de mitjana el 3%. Aquí hem volgut ser més papistes que el papa i reinterpretar-ho d'una forma molt més radical. I en aquest sentit, potser l'economia espanyola paga un cert preu per voler ser, de forma no justificada, també els primers de la classe en aquest aspecte. Jo puc entendre que per a un país com Espanya, que històricament ha tingut una tradició de dèficits públics difícils de controlar, era més desitjable que per a altres països una certa estabilitat pressupostària.

JORDI PLAN

Ara bé, que aquesta estabilitat pressupostària volgués dir mecànicament dèficit zero, independentment de la conjuntura econòmica interna i externa, això em sembla una extrapolació innecessària i potser una mica precipitada.

—En l'actual conjuntura econòmica en què ens trobem, necessitem o no dèficit?

—En la situació actual, un dèficit moderat de l'ordre de l'1% o 2% no faria cap mal a l'economia espanyola.

—Què pensa quan sent al senyor Aznar dir que l'estat espanyol podria entrar a formar part del G-7?

—És un club selecte i restringit. Cal recordar que l'ara anomenat G-7 o G-8 (si s'hi inclou Rússia) va començar com un G-3. Ara Espanya i altres països, potser Suècia i Holanda, volen una ampliació. A tothom li agrada estar en clubs selectius. Jo crec que el que necessitem en l'economia internacional actual no és estar en un G-7 o un G-10, sinó que el que fa falta és un G-20 o, més ben dit, institucions multilaterals democràtiques. Fa falta una institució on s'agrupin no solament les set o deu potències més industrialitzades del món, sinó que també haurien d'assistir a les reunions executives països com Brasil, l'Índia, Xina i Mèxic, que és on

Biografia

Joan Tugores Ques, nascut a Palma el 1953, és actualment rector de la Universitat de Barcelona. Doctorat en Ciències Econòmiques i Empresarials i llicenciat en Dret per la mateixa Universitat de Barcelona, Tugores ha dedicat tota la seva vida professional a l'activitat docent i ha exercit al llarg dels darrers quinze anys diversos càrrecs de responsabilitat, entre ells la vice-rectoria de Cooperació Exterior i Tercer Cicle de la Universitat de Barcelona (1998-99) i el deganat de la Facultat de Ciències Econòmiques i Empresarials de la mateixa universitat (1994-98). Una llarga trajectòria durant la qual ha compartit despatx amb companys com Josep Piqué, avui ministre de Ciència i Tecnologia. Membre del Patronat de la Fundació Bosch i Gimpera, Tugores també ha estat director de l'Escola Universitària d'Hoteleria i Turisme CETT, i president del Comitè de Normativa i Ètica Professional del Col·legi d'Economistes de Catalunya.

JOAN TUGORES

s'elabora una gran part de l'activitat productiva en l'actualitat i que són països que condicionaran el futur de l'economia mundial. Avui dia, segurament, l'economia xinesa en PIB absolut és la segona potència econòmica mundial, però és que a més el volum de producció que es realitza a la Xina és superior al que es produeix a Alemanya, amb molta diferència.

—Coincideix amb les veus crítiques que s'alcen contra l'FMI i el Banc Mundial?

—Hi ha molta retòrica i moltes maneres de presentar les dades. La principal amenaça que tenim ara dins l'economia mundial és l'unilateralisme que torna a practicar els Estats Units. I, per tant, em sembla prioritari reivindicar i fer passes cap al multilateralisme. El segon pas és garantir que a més de ser multilaterals siguin democràtiques, bàsicament per aconseguir no solament criteris d'eficiència econòmica, sinó també una cohesió social a nivell global. Des d'aquest punt de vista, potser les actuacions de l'FMI no han estat sempre encertades. El Banc Mundial potser ha tingut una mica més de consciència, però només una mica. En qualsevol cas, jo penso que cal incloure en l'agenda d'aquestes organitzacions internacionals no solament una presa de decisions més democràtica, sinó una prioritització del que significa la cohesió social i política a nivell global. Tot i que sembli una utopia, l'estat del benestar o serà mundial o no serà. Europa té una responsabilitat important: intentar que les polítiques socials a nivell global es basin en el model europeu, no tan sols en l'americà.

—Li proposo fer un gir: d'un món tan globalitzat a un de més concret com és el de les Balears, d'on procedeix vostè. Ja fa dies que l'economia balear és notícia perquè l'any passat va registrar un creixement negatiu. Què passa en les Illes?

—Penso sincerament que l'economia balear passa, si de cas, per una crisi de creixement. Potser el model turístic que hem seguit en els darrers trenta anys ha estat un model que ha donat molts bons resultats: en matèria de renda per càpita ocupem un lloc molt destacat no tan sols a l'estat espanyol, sinó en el conjunt de la Unió Europea. Cada ve-

gada que vaig a Mallorca la sensació immediata de qualitat de vida en comparació amb la que trobo en altres llocs de l'estat es nota, amb diferència, a favor de les Balears. I una dada conjuntural d'un any concret no em preocupa excessivament, si serveix com a eina de reflexió per a veure quins són els canvis que amb prudència però amb energia hem d'introduir perquè aquesta posició privilegiada sigui sostenible. Per tant, benvingut sigui un any una mica dolent si serveix per a reflexionar i treure conclusions constructives.

—No sé què en deuen pensar els empresaris.

—Forma part de les regles del joc. El capitalisme es basa en el fet que periòdicament hi ha sacsejades que si només serveixen per a plorar i per a parar la mà i demanar subvencions, malament rai. Aquests episodis de crisi serveixen per a revisar els fonaments i per poder créixer sobre unes bases més sòlides, no solament reproduint els errors.

—Creu que optar pel monocultiu turístic a les Balears ha estat un error?

—Recordo que a principis dels anys 60, quan jo tenia deu o dotze anys, en les primeres discussions d'adults en les quals els meus pares em deixaven quedar quan venien visites a casa, el tema monotemàtic de discussió ja era aquest. La gent ja es demanava si es feia bé posant tots els ous en la mateixa cistella. Això és molt vell. Balears té un avançatge espectacular en matèria de turisme i el que cal veure és com fer la transició no d'un turisme de quantitat a un turisme de qualitat, sinó buscar la compatibilitat entre tots dos, i després veure com ens podem adaptar a un turista que cada vegada ha viatjat més. S'ha d'estudiar com complementar la nostra oferta amb altres activitats en les quals les noves tecnologies de la informació i la comunicació fan que la insularitat no tingui el cost que potser tenia per a una activitat industrial que necessitava exportar. En l'època que vivim hi ha moltes activitats que poden transportar els seus resultats mitjançant bits, i això obre noves possibilitats per a un poble profundament creatiu com és el balear.

Bàrbara Amorós